

Paweł Gut
(Archiwum Państwowe w Szczecinie)

Program „Ariadne” - inwentarze archiwów z Pomorza Przedniego w Internecie

Informatyzacja archiwów stanowi obecnie priorytet praktycznie we wszystkich krajach europejskich, i nie tylko. W wielu z nich proces ten dotyczy już nie tylko ewidencjonowania (inwentaryzacji) zasobów archiwalnych, ale również ich digitalizacji (USA, Francja, Niemcy).

W przypadku archiwów niemieckich, stanowiących strukturę zdecentralizowaną, powstało również kilka odrębnych, najczęściej regionalnych (np. landowych) systemów informatycznych baz danych, służących do inwentaryzacji czy też digitalizacji archiwaliów: MIDOSA, HADIS czy też ARIADNE.

Ostatni ze wspomnianych programów przygotowany został dla archiwów Pomorza Przedniego i Meklemburgii (Land Mecklenburg-Vorpommern). Jego autorami są pracownicy Uniwersytetu Ernsta Moritza Arndta w Greifswaldzie: Dr Dirk Alvermann (kierownik archiwum uniwersyteckiego), Aleksander Weidauer, Stephan Block (programiści), dr inż. Jürgen Formella (dyrektor uniwersyteckiego centrum informatycznego), dr Hartmut Schmeling i Jan Schmidt (pracownicy uniwersyteckiego centrum informatycznego). Pomysłodawcą i kierownikiem programu finansowanego od 2002 roku z funduszy Deutsche Forschungsgemeinschaft jest wspomniany D. Alvermann.

Idea programu zrodziła się w 1999 roku w Archiwum Uniwersyteckim w Greifswaldzie. Nazwa ARIADNE to skrót od pierwszych liter pełnej nazwy projektu **A**rchiv **I**nformation and **A**dministration **N**etwork.

Według wstępnych założeń miał to być program do inwentaryzacji archiwaliów o uniwersalnym charakterze, tzn. dostosowany do różnego rodzaju dokumentacji archiwalnej: od dokumentów pergaminowych poprzez księgi i akta, po zbiory specjalne, np. plany, mapy, zdjęcia czy też grafiki. Ponadto miała to być również baza danych dla małych i średnich archiwów, a podstawą jej przygotowania dostępne na rynku oprogramowanie. Autorzy bazy wybrali program MS Access i już 8 listopada 2000 roku przedstawili na Konferencji Archiwalnej Archiwów

Przedniopomorskich w Greifswaldzie wyniki swoich prac, które zyskały duży aplauz i zainteresowanie. W 2001 roku wersja ARIADNE v0.1 została przekazana archiwom, a także jej pierwsze zasoby udostępniono w Internecie. Centralny serwer ARIADNE z bankiem danych zbieranych od uczestników programu umieszczony został w komórce informatycznej Uniwersytetu w Greifswaldzie, a zainteresowani mogą z jego zasobów korzystać pod adresem: www.ariadne.uni-greifswald.de.

W latach 2001–2003 zostało przygotowanych kilka wersji użytkowych programu ARIADNE w oparciu o MS Access. Nad ostatnią z nich (v.0.9) zespół autorski w lutym 2003 roku rozpoczął kolejną modyfikację, ale już w języku Delphi. Prace nad tą nową wersją zakończyły się w końcu 2003 roku i w bieżącym roku program ARIADNE v1.0 został udostępniony użytkownikom w Borland Delphi/Kylix, który można obsługiwać w oprogramowaniu środowiska Windows (W'98, NT, 2000, XP) i Linuks.

Baza danych ARIADNE jako narzędzie dla ewidencji i inwentaryzacji archiwaliów udostępniana jest bezpłatnie każdemu z archiwów przystępującemu do programu, a członkowie zespołu autorskiego i koordynującego prowadzą szkolenie archiwistów oraz służą pomocą techniczną przy obsłudze. Obecnie w programie uczestniczy 15 archiwów przede wszystkim z Pomorza Przedniego (Universitätsarchiv Greifswald, Landesarchiv Greifswald, Stadtarchiv Greifswald, Stadtarchiv Stralsund, Landeskirchlichesarchiv der Pommerschen Evangelischen Kirche Greifswald, Kreisarchiv Nordvorpommern, Stadtarchiv Barth, Kreisarchiv Bergen auf Rügen, Kreisarchiv Uecker-Randow in Pasewalk, Stadtarchiv Torgelow) oraz niektóre z Meklemburgii (Landeskirchlichesarchiv Schwerin, Amtsarchiv Warnow-West, Stadtarchiv Waren, Stadtarchiv Wismar, Amtsarchiv Carbö). W styczniu 2003 roku w Internecie prezentowało swój zasób 7 archiwów z 160 000 rekordami opisu jednostek archiwalnych, a w 2004 roku już z 210 000 j.a. Ponadto w programie uczestniczą Landeshauptarchiv w Schwerinie i Stadtarchiv w Schwerinie, lecz udostępniają one tylko dane o swoich zasobach z własnych systemów informatycznych.

Archiwa biorące udział w programie wykorzystują ARIADNE jako narzędzie do inwentaryzacji zasobu, jedynie jego część przekazują do centralnego banku danych i udostępniają w przeglądarce internetowej. Na przykład Landesarchiv

Greifswald dotąd upowszechniło na ogólnym serwerze projektu dla użytkowników internetowych 10 zespołów (grup zespołów), w tym część Pomorskiej Kamery Wojenno-Skarbowej w Szczecinie (Rep. 12a Kriegsarchiv Stettin (02.009) i Rep. 12b Domänenarchiv Stettin (02.010)), Akta miasta Złotowa (Rep. 38b Stadtverwaltung Flatow (06.017)), Zbiór von Ostenów z Płot (Rep. 41 Plate (0.1.)), a także powiatowe organizacje partyjne KPD i SPD z Pomorza Przedniego.

Najnowsza wersja ARIADNE v1.0 jest pełnym rozwinięciem założeń projektu. Służy ona do inwentaryzacji - obok tradycyjnych akt - map, planów, rysunków, dokumentów i fotografii. Dla tych kategorii dokumentacji specjalnej baza danych umożliwia również załączenie zdjęcia cyfrowego do opisu archiwalnego. Baza składa się z dwóch modułów - pierwszy służący do inwentaryzacji dokumentacji oraz drugi do przeglądania (do wykonywania kwerend).

Moduł inwentaryzacyjny przeznaczony jest dla archiwów i stanowi narzędzie wielofunkcyjne. Jest bowiem jednocześnie spisem zespołów i zbiorów archiwum wraz z informacją o pochodzeniu akt i aktotwórcy, a także służy do inwentaryzacji akt poszczególnych zespołów i zbiorów. Ponadto w tym module archiwum można tworzyć (automatycznie) na własne potrzeby raporty w formatach PDF lub XML, czyli inwentarze książkowe i specjalistyczne¹, spisy akt itd.

Drugi z modułów stanowi przeglądarkę programu ARIADNE. Dostępny jest dla zainteresowanych źródłami archiwów przedniopomorskich i meklemburskich na stronie www.ariadne.uni-greifswald.de. Po jej uruchomieniu pojawia się strona początkowa z krótkim komunikatem o projekcie ARIADNE w języku niemieckim oraz odnośnikami do identycznych komunikatów w języku szwedzkim, duńskim, angielskim oraz polskim. Pozostałe strony przeglądarki są już opracowane tylko w języku niemieckim. Na stronie głównej znajdują się również bezpośrednie linki do bardzo rozbudowanej informacji naukowej o programie, pomocy wyjaśniającej zasady korzystania z przeglądarki oraz wejście do panelu wyszukiwania. Umożliwia

¹ W 2004 roku ukaże się inwentarz tematyczny do historii stosunków pomorsko-skandynawskich i z krajami Bałtyckimi XVI-XVII w. w zasobie AP Szczecin autorstwa H.T. Porada, który przygotował go w specjalnie na jego potrzeby przystosowanej wersji programu ARIADNE w latach 2001-2003 (*Pommern, Skandinavien und das Baltikum. Sachthematisches Archivinventar zu den frühneuzeitlichen Beständen an Nordica, Baltica und Sueco-Pommeranica im Staatsarchiv Stettin*, hrsg. von H.Th. Porada, Schwerin 2004, Publikation des Lehrstuhls für Nordische Geschichte, herausgegeben von Jens E. Olesen, Bd. 6).

on przeszukiwanie bazy według pojedynczych słów (pojęć, nazwisk), np. Hofgericht, Stadtrecht czy Blücher, Osten lub całych fraz, grupy pojęć, np. Schwedische Regierung in Stralsund w tytułach jednostek archiwalnych (Aktentitel) oraz w uwagach o ich zawartości (Enthält-Vermerken). W programie ARIADNE nie są tworzone odrębne indeksy.

Wyniki poszukiwań mogą być przeglądane bezpośrednio w przeglądarce lub eksportowane w formacie PDF lub XML. W nowej wersji ARIADNE zrezygnowano z trzech opcji wyszukiwania: ogólnego przeglądu zasobu wskazanego archiwów; przeszukiwania w archiwum poprzez jego tektonikę; wyszukiwania pełnego tekstu, np. tytułu. Ponadto zakres poszukiwań może być ograniczony chronologicznie, np. datami 1800 i 1945. Pierwsza z nich wybierać będzie j.a. powstałe po 1800 roku; natomiast druga dokumenty wytworzone przed 1945 rokiem.

Wyniki kwerendy prezentowane są na ekranie w dwóch oknach. W lewym oknie ukazuje się miejsce złożenia poszukiwanych akt w formie drzewa prezentującego fragmenty tektoniki wyszukanych archiwów. Drzewo (rozwija się poprzez nawigację punktami plus/minus) to służy do nawigacji w przeglądaniu opisów poszczególnych jednostek archiwalnych. Pod nazwą archiwum rozwinięty jest spis zespołów zawierających poszukiwane pojęcie, które można rozwinąć w poszczególne grupy rzeczowe i podgrupy.

Ponadto poprzez kolor tła lub nazwy wytypowanego zespołu i grupy akt użytkownik otrzymuje informację o wyniku poszukiwań. Tło ciemne pod zespołem lub grupą rzeczową oznacza, że w oznaczonym zbiorze są akta zawierające poszukiwany termin; czerwony napis nazwy na ciemnym tle – w zespole/grupie występuje co najmniej jedna grupa (podgrupa) rzeczowa zawierająca poszukiwane akta; błękitny napis – w zespole/grupie występuje co najmniej jedna grupa (podgrupa), która zwiera poszukiwane pojęcie, lecz nie zawiera ona zawartości akt; oraz czarny napis – w zespole poszukiwane pojęcie występuje jedynie w informacji o nim samym lub o pojedynczych jednostkach archiwalnych.

Po przejściu w lewym oknie do grupy/podgrupy zawierającej poszukiwane archiwalia, w prawym oknie pojawia się informacja szczegółowa. Jej treść składa się z dwóch części. W pierwszej wyszczególniona została nazwa archiwum, następnie zespołu (wraz z numerem zespołu lub repozytury) i grupy/podgrupy. W dalszej

kolejności podana jest wielkość grupy aktowej oraz liczba j.a. zawierających poszukiwane pojęcie.

W drugiej części natomiast pojawia się wyszczególnienie poszukiwanych archiwaliów z danej grupy rzeczowej według kolejności sygnatur. Opis jednostki archiwalnej zawiera sygnaturę, tytuł, spis treści oraz daty skrajne. Ponadto w przypadku zbiorów specjalnych – o czym już wspomniano wyżej – pod opisem umieszczona jest cyfrowa reprodukcja j.a. (tzw. przeglądówka). Poza tym spis treści j.a. jest bardzo często bardzo rozbudowany, np. wyszczególnione są wszystkie tytuły załączników czy też nazwiska i imiona osób występujących w aktach itp. Na zakończenie opisu zamieszczona jest również informacja o sposobie zamówienia przeglądanych archiwaliów. Jednakże program ARIADNE nie pozwala jak dotąd na bezpośrednie zamawianie poszukiwanych dokumentów, jak to ma miejsce w wielu internetowych katalogach bibliotecznych.

Po zakończeniu przeglądu wyników wyszukiwania jednego pojęcia użytkownik powraca do panelu wyszukiwania przełącznikiem „Abfrage zurücksetzen” i może podjąć się nowych poszukiwań. Ponadto korzystający ma możliwość odwołania się do pomocy za pomocą przełącznika „Hilfe einsehen”, a także do funkcji „alle Einträge anzeigen” – prezentującej w prawym oknie wszystkie grupy rzeczowe i opisy jednostek archiwalnych z jednego zespołu zawierające poszukiwane pojęcie. Powrót z tego wykazu do stanu poprzedniego następuje za pomocą przełącznika „nur Treffer anzeigen”.

Zakończenie pracy następuje za pomocą przełącznika „schliessen”, który zamyka okno panelu wyszukiwania i przechodzi do strony głównej programu ARIADNE.

Podsumowując można stwierdzić, że program ARIADNE i udostępnienie jego banku danych w Internecie dla badaczy zajmujących się dziejami Pomorza oraz krajów bałtyckich, stanowi dobrą pomoc w poszukiwaniu źródeł archiwalnych. Ponadto z pewnością stanowi dobry przykład dla archiwistów zainteresowanych komputeryzacją, zwłaszcza w tworzeniu i działaniu uniwersalnych baz danych dla inwentaryzacji archiwaliów, choć i autorzy ARIADNE nie ustrzegli się pewnych błędów czy też nie wszystkie elementy dopracowali.